

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ & ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΑ 12 ΙΟΥΝΙΟΥ 2023
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΕΝΝΙΑ (9)
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΕΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α. Κόμμα Γ. Θεοτόκη: Το κόμμα του Γ. Θεοτόκη ήταν πιο μετριοπαθές από τα άλλα δύο Αντιβενιζελικά κόμματα (του Δ. Ράλλη και Κ. Μαυρομιχάλη) και ζήτησε να διορθώσει αυτά που θεωρούσε λάθη των Φιλελευθέρων. Συμφωνούσε με την πάση θυσία αύξηση των εξοπλισμών και ζήτησε φορολογικές ελαφρύνσεις για τους μικροεισοδηματίες. Από το κίνημα στο Γουδί έως τη συνταγματική κρίση του 1915, μεταξύ των αντιβενιζελικών κομμάτων το θεοτοκικό κόμμα είχε τη μεγαλύτερη εκλογική βάση, και έτσι αποτέλεσε τον πυρήνα των Αντιβενιζελικών.

β. Διχοτόμηση του χαρτονομίσματος: Το Μάρτιο του 1922 τα δημοσιονομικά δεδομένα έφτασαν σε πλήρες αδιέξοδο, το οποίο αντιμετωπίστηκε με έναν απρόσμενο τρόπο. Λίγους μήνες πριν από την κατάρρευση του Ελληνικού Μετώπου στη Μικρά Ασία, η Κυβέρνηση προέβη σε ένα πρωτότυπο εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο, με διχοτόμηση του χαρτονομίσματος. Το αριστερό τμήμα εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στο 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξιό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του Δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δραχμές και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926. Φυσικά, ο νομισματικός αυτός ελιγμός δεν στάθηκε ικανός να προλάβει τη Μικρασιατική καταστροφή και τις βαρύτατες συνέπειές της.

γ. Ε.Α.Π. (Σεπτ. 1923-1930): Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση.

Η Ε.Α.Π. λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες.

ΘΕΜΑ Α2

- α. Λ
- β. Σ
- γ. Λ
- δ. Σ
- ε. Σ

ΘΕΜΑ Β1

[Ο Ελ. Βενιζέλος στην πρώτη του ομιλία ως Ελλαδίτης πολιτικός στην πλατεία Συντάγματος, στις 5 Σεπτεμβρίου 1910 προανήγγειλε την ίδρυση ενός κόμματος αρχών, το οποίο θα ήταν φορέας των νέων μεταρρυθμίσεων . Το κόμμα των Φιλελευθέρων είχε ιδρυθεί και τυπικά στις 22 Αυγούστου 1910 από μέλη της Εθνοσυνέλευσης.]

Όσον αφορά τη δομή του βενιζελικού κόμματος, αυτό ήταν σε μεγάλο βαθμό προσωποπαγές. Ο Βενιζέλος, με ισχυρή θέση στο Κοινοβούλιο και μεγάλο κύρος, είχε τα πάντα υπό τον έλεγχο του, όπως και ο Τρικούπης. Οι σύνδεσμοι Φιλελευθέρων που είχαν ιδρυθεί δεν έπαιζαν κάποιον ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής του κόμματος και δεν διέφεραν σημαντικά από τις τοπικές ομάδες φίλων που σχημάτιζαν τα παραδοσιακά κόμματα. Το 1912 άρχισε να αναδιοργανώνεται το κόμμα, με την ίδρυση *Λέσχης Φιλελευθέρων* στην Αθήνα και σε ορισμένες άλλες εκλογικές περιφέρειες. Οι βενιζελικοί είχαν πλάσει στο νου τους ένα ιδεατό κόμμα, χωρίς τις μικρότητες και τις διχόνοιες της παλιάς πολιτικής ελίτ, όμως αυτό δεν είχε σχέση με την πραγματικότητα. Η ηγεσία έπρεπε αναγκαστικά να λαμβάνει υπόψη κοινωνικά και τοπικά συμφέροντα καθώς και αντιπαλότητες ανάμεσα σε στελέχη, όπως συνέβαινε και σε κάθε άλλο κόμμα.

ΘΕΜΑ Β2

Η πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας εργάστηκε με ζήλο και απέδωσε σε σύντομο χρονικό διάστημα σημαντικό έργο. Εξέδωσε πολύ γρήγορα νόμους και διατάγματα, έκοψε κρητικό νόμισμα (την κρητική δραχμή), ίδρυσε την Κρητική Τράπεζα, οργάνωσε ταχυδρομική υπηρεσία και Χωροφυλακή με Ιταλούς αξιωματικούς και υπαξιωματικούς (καραμπινιέρους). Ιδιαίτερη ήταν η μέριμνα για την εκπαίδευση και τη δημόσια υγεία. Αντιμετωπίστηκε το μεγάλο πρόβλημα της λέπρας, που είχε προσλάβει ενδημική μορφή στις πόλεις και τα χωριά της Κρήτης, με την οργάνωση του λεπροκομείου της Σπιναλόγκας (1903), ιδρύθηκαν πολλά σχολεία και διορίστηκαν δάσκαλοι.

Ένα σοβαρό ζήτημα, που επίσης αντιμετωπίστηκε με επιτυχία, ήταν το καθεστώς της τοπικής Εκκλησίας. Με τον Οργανικό Νόμο του 1900, δόθηκε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που ισχύει με μικρές τροποποιήσεις έως σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το Διάταγμα της αναγνώρισης και εγκατάστασής του.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

α) Η δημιουργία της Ερμούπολης στη Σύρο αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα ίδρυσης και εξέλιξης ενός αυτοτελούς και ακμαίου προσφυγικού συννοικισμού κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, ο οποίος βασίστηκε στην πρωτοβουλία των οικιστών του, χωρίς κυβερνητική αρωγή. Η περιοχή, που το 1825 πήρε το όνομα Ερμούπολη από τους πρόσφυγες οικιστές της, άρχισε να συγκεντρώνει από το 1821 έως το 1824 Έλληνες πρόσφυγες απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας: Μικρασιάτες, Ψαριανούς, Κρήτες και κυρίως Χίους. **Το πρώτο παράθεμα του Απ. Βακαλόπουλου επιβεβαιώνει τους τόπους προέλευσης των προσφύγων που κατευθύνθηκαν στη Σύρο και προσθέτει ότι εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από τη Θεσσαλία, τη Μακεδονία αλλά και την Τήνο μετά την έξαρση της πανώλης στο νησί. Η πλειονότητα των νεοφερμένων που ζητούσαν άσυλο στη Σύρο ήταν φτωχοί, διότι οι πιο εύποροι κυρίως κατέφευγαν στα Επτάνησα και σε κράτη της Ευρώπης (Οι πρώτοι...Ευρώπη).**

Η συμφόρηση που είχε επέλθει στα γειτονικά νησιά, η θέση του λιμανιού και η ουδέτερη στάση που τηρούσε το νησί στα πρώτα χρόνια της Επανάστασης, εξαιτίας του γεγονότος ότι το νησί βρισκόταν υπό την προστασία των Γάλλων αφού οι ντόπιοι κάτοικοι ήταν καθολικοί, όπως επισημαίνει η Χρ. Αγγριαντώνη προκάλεσαν την αθρόα προσέλευση. Οι ντόπιοι Συριανοί κατοικούσαν στην Άνω Σύρο, μακριά από την παραλία, στην οποία συγκεντρώθηκαν οι νεοφερμένοι. Σύντομα η αυξημένη προσέλευση προσφύγων προκάλεσε την

επιφυλακτικότητα τους. Σύμφωνα με το απόσπασμα του Απ. Βακαλόπουλου, οι γηγενείς συμπεριφέρονταν εγκάρδια και φιλικά προς τους πρόσφυγες έχοντας βέβαια μια επιφυλακτικότητα απέναντι τους θεωρώντας ότι μ' αυτό τον τρόπο αποφεύγουν να έρθουν σε αντιπαράθεση είτε με την ελληνική είτε με την τουρκική κυβέρνηση. Βέβαια, αντιμετωπίζουν με έντονη ανησυχία την συνεχή συγκέντρωση προσφυγικών ρευμάτων στο παράλιο τμήμα του νησιού. (Οι εντόπιοι...της νήσου).

Στη συνέχεια, προκλήθηκαν και αντιδράσεις των ντόπιων, κυρίως λόγω κτηματικών διαφορών. Επιπλέον, όπως αναφέρεται στο πρώτο κείμενο, οι ντόπιοι κάτοικοι δυσανασχετούσαν με το γεγονός της οικειοποίησης της γης που τους ανήκε από τους πρόσφυγες, καθώς θεωρούσαν ότι έχαναν τα κεκτημένα εδάφη τους (Πραγματικώς...απορίας).

Τη διάσταση υποδαύλιζε επιπλέον η διαφορά δόγματος μεταξύ των καθολικών ντόπιων και των ορθόδοξων προσφύγων. Ενισχυτικά λειτουργούν οι πληροφορίες που παρέχει το πρώτο παράθεμα, καθώς τονίζεται πως οι πρόσφυγες κατηγορούσαν τους καθολικούς κατοίκους του νησιού για την μη ξεκάθαρη στάση τους στην έναρξη της Επανάστασης, με αποτέλεσμα να αναζωπυρωθούν οι συγκρούσεις που σχετίζονταν με τη διαφορά θρησκευτικού δόγματος των κατοίκων (Η αμφίροπος...των κατοίκων).

β) Στο ελληνικό κράτος, μετά την Επανάσταση του 1821, στη θέση των παλιών κέντρων που παρήκμασαν, αναδείχθηκαν νέα. Το πιο σημαντικό απ' αυτά ήταν η Σύρος, η οποία στη διάρκεια της Επανάστασης δέχθηκε κύματα προσφύγων, κυρίως από τη Χίο. **Μάλιστα, σύμφωνα με τον Βακαλόπουλο, όταν έγινε αντιληπτή η σημαντικότητα της θέσης του λιμανιού για την πραγματοποίηση των εμπορικών συναλλαγών στο χώρο της Ανατολής, το νησί άρχισε να προσελκύει και πλούσιους Έλληνες της διασποράς (Μετ' ολίγον...ομογενείς).**

Η στρατηγική θέση του νησιού, στο κέντρο του Αιγαίου και πάνω ακριβώς στις διαδρομές που συνέδεαν τα Στενά και τη Μαύρη Θάλασσα με τους μεσογειακούς δρόμους του εμπορίου, συνέβαλε στη δημιουργία ισχυρότατου - όχι μόνο για τα ελληνικά μέτρα- ναυτιλιακού κέντρου. **Η δευτερογενής πηγή**

της Χρ. Αγριαντώνη επιβεβαιώνει και εμπλουτίζει την ιστορική αφήγηση, καθώς γίνεται αναφορά στη σπουδαία γεωγραφική θέση του νησιού αποτελώντας έναν ενδιάμεσο εμπορικό σταθμό ανάμεσα στα κράτη της Ανατολής και της Δύσης και καταφέροντας να εξελιχθεί στο κυριότερο διαμετακομιστικό κέντρο στο χώρο του Αιγαίου πελάγους. Επιπλέον, σ' αυτό συνέβαλε το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια των πρώτων ετών του Αγώνα της Ανεξαρτησίας το νησί απολάμβανε την προστασία της Γαλλίας, διότι οι ντόπιοι κάτοικοι του συνοικισμού της Άνω Σύρου είχαν ασπαστεί το καθολικό δόγμα (Σε ζηλευτή...Αρχιπελάγους).

Αναμφίβολα, στην ανάπτυξη αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η δυναμική παρουσία και δραστηριότητα των ελληνικών παροικιών στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της περιοχής: στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στις εκβολές του Δούναβη, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και αργότερα στην Αίγυπτο.

ΘΕΜΑ Δ1

Ο ξεριζωμός των Ελλήνων της Μικράς Ασίας ευαισθητοποίησε τους Έλληνες της Ρωσίας, οι οποίοι ήδη από το Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο, τον Ιούλιο του 1917 στο Ταϊγάνιο αποφάσισαν την εκλογή Κεντρικού Συμβουλίου για τη δημιουργία ανεξάρτητου Ποντιακού Κράτους, με προσωρινή έδρα την πόλη Ροστόβ. Για πρώτη φορά οι Πόντιοι της Διασποράς οργανώθηκαν σε όλες τις μεγάλες πόλεις της Ελλάδας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Βόλο), καθώς επίσης και στις πόλεις του εξωτερικού.

α) Στην Ευρώπη πρωτεργάτης του αγώνα ήταν ο Κ. Κωνσταντινίδης, ο οποίος από τη Μασσαλία με διαδοχικά υπομνήματα ενημέρωνε τις συμμαχικές δυνάμεις για την τραγική κατάσταση που επικρατούσε στον Πόντο. **Το πρώτο δευτερογενές παράθεμα συμπληρώνει ότι αυτές οι ενέργειες οφείλονται στο γεγονός ότι οι νικήτριες δυνάμεις στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο είχαν δεσμευτεί προπολεμικά για την εφαρμογή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των λαών στο μεταπολεμικό κόσμο, παράγοντας που δημιούργησε**

τις κατάλληλες συνθήκες για να προβληθούν και οι εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων (Οι προπολεμικές ...διεκδικήσεων). Μάλιστα, ο Κωνσταντινίδης προσπάθησε να εκμεταλλευτεί το γεγονός πως το ελληνικό κράτος μετά το τέλος του πολέμου ήταν με την πλευρά των νικητών σε αντίθεση με την ηττημένη Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπως επισημαίνεται στην πρώτη πηγή (Οι προπολεμικές...Αυτοκρατορία). Ο ίδιος επίσης τύπωσε και κυκλοφόρησε χάρτη που όριζε τα σύνορα της προτεινόμενης ποντιακής δημοκρατίας. Αυτό το χάρτη τύπωσε και σε απλό σχήμα ταχυδρομικού δελτίου (καρτ-ποστάλ) με γραπτό κείμενο στα γαλλικά: «*Πολίτες τον Πόντου ξεσηκωθείτε! Θυμίστε στα φιλελεύθερα έθνη τα ύψιστα δικαιώματα σας για τη ζωή και την ανεξαρτησία*»⁴⁰.

Η ρωσική επανάσταση ξεσήκωσε τους Έλληνες του Πόντου για το δικό τους εθνικό αγώνα, ενώ στο πρώτο παγκόσμιο Παν-ποντιακό Συνέδριο, που οργανώθηκε στη Μασσαλία το Φεβρουάριο του 1918, ο ίδιος ο Κ. Κωνσταντινίδης, με τηλεγράφημα που έστειλε στον Λ. Τρότσκι, ζήτησε επίσημα την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης. **Το πρώτο κείμενο επιβεβαιώνει τις ιστορικές γνώσεις αναφέροντας πως όλες αυτές οι εξελίξεις δημιούργησαν στον Κωνσταντινίδη την αίσθηση ότι πρέπει άμεσα να συγκαλέσει το Παμποντιακό Συνέδριο στην Μασσαλία το Φεβρουάριο του 1918. Αυτός ξεκάθαρα πίστευε πως δεν έπρεπε να καθυστερήσουν να ξεκινήσουν οι ενέργειες του συνεδρίου καθώς υπήρχε ο κίνδυνος να μείνει ο Πόντος εκτός της διευθέτησης των εκκρεμών πολεμικών ζητημάτων (Οι εξελίξεις...ζητημάτων).**

β) Η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου ήταν αρχικά σύμφωνη με τον αγώνα και τις εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων. Παράλληλα, το δευτερογενές παράθεμα Β επισημαίνει ότι οι εδαφικές διεκδικήσεις της Ελλάδας εκφράστηκαν με σαφήνεια στο υπόμνημα που υπέβαλε ο Βενιζέλος στη Συνδιάσκεψη το Δεκέμβριο του 1918 (Οι εδαφικές...1918).

Στο συνέδριο Ειρήνης όμως στο Παρίσι, που άρχισε το Δεκέμβριο του 1918, ο Ελ. Βενιζέλος πιέστηκε από τις συμμαχικές δυνάμεις και δεν συμπεριέλαβε τον Πόντο στο φάκελο των ελληνικών διεκδικήσεων, και, παρά τις έντονες

διαμαρτυρίες των Ελλήνων του Πόντου, συμφώνησε να παραχωρηθεί η περιοχή στην υπό ίδρυση Αρμενική Δημοκρατία. **Σύμφωνα με τον Α. Κλάψη, ο Έλληνας πρωθυπουργός δεν διεκδίκησε την περιοχή του Πόντου λαμβάνοντας υπόψη τις αντικειμενικές δυσκολίες που υπήρχαν, εξαιτίας της γεωγραφικής του θέσης, αφού βρισκόταν μακριά από περιοχές που διέθεταν πυκνό ελληνικό πληθυσμό. Το ελληνικό κράτος δεν θα μπορούσε να παρέμβει και να κυριαρχήσει στρατιωτικά στην περιοχή, ακόμη κι αν κατείχε την υποστήριξη των Μ. Δυνάμεων. Επιπλέον, ο Βενιζέλος ενώ αρχικά αρνήθηκε τη δημιουργία αυτόνομου Ποντιακού κράτους καθώς θεωρούσε ότι οι Πόντιοι δεν θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τις απειλές και διεκδικήσεις των Τούρκων, στη συνέχεια πρότεινε την προσάρτηση της περιοχής του Πόντου στη νεοσυσταθείσα Αρμενική Δημοκρατία στο πλαίσιο της οποίας οι κάτοικοι θα εξασφάλιζαν το δικαίωμα της ισονομίας και της ισοπολιτείας, για να καταφέρουν να πετύχουν την πρόοδο τους στην πατρίδα τους. (Αναγνωρίζοντας...εστίες). Σύμφωνα με το απόσπασμα από την ΙΕΕ, ο Βενιζέλος το Φεβρουάριο του 1919 παρουσιάζοντας τις θέσεις του στο Ανώτατο Συμβούλιο τάχθηκε υπέρ της ενσωμάτωσης της Τραπεζούντας στο Αρμενικό κράτος (Στις αρχές...κράτος).**

Η πρόταση του Ελ. Βενιζέλου προκάλεσε μεγάλη απογοήτευση στους Έλληνες του Πόντου, οι οποίοι στα διάφορα συνέδρια που πραγματοποίησαν στο Μπακού, στο Κρασοντόντ, στο Βατούμ και στη Μασσαλία, διαμαρτυρήθηκαν έντονα για τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης. Πολλά ποντιακά σωματεία έστειλαν τότε τηλεγραφήματα στο Παρίσι για να μεταπείσουν τον πρωθυπουργό, τον οποίο επισκέφθηκε μάλιστα τον Απρίλιο του 1919 ο μητροπολίτης Χρύσανθος. **Η τρίτη ιστορική πηγή επιβεβαιώνει την ιστορική αφήγηση αναφέροντας ότι οι Πόντιοι αντέδρασαν με την εισήγηση του Βενιζέλου, γι' αυτό στην Κωνσταντινούπολη υπέβαλαν υπομνήματα προς τις Μ. Δυνάμεις ζητώντας διαρκώς την ένωση του Πόντου με την Ελλάδα ή την ίδρυση ανεξάρτητου Ποντιακού κράτους (Όπως ήταν φυσικό...Πόντου).** Μετά τη διεξοδική ενημέρωση που έλαβε ο Έλληνας πρωθυπουργός από τον Χρύσανθο, για το Ποντιακό Ζήτημα, αποφάσισε να ενισχύσει τις προσπάθειες των Ποντίων και

έδωσε την έγκριση του στο μητροπολίτη να συνεχίσει την προσπάθεια ενημέρωσης όλων των πολιτικών που έλαβαν μέρος στη Συνδιάσκεψη.

Επιλογικά: Οι περισσότεροι από αυτούς, με εξαίρεση τους Άγγλους αντιπροσώπους, είδαν με πολλή κατανόηση τα αιτήματα των Ελληνοποντίων. Συγκεκριμένα, στην πρόταση του μητροπολίτη να γίνει ο Πόντος ανεξάρτητο κράτος υπό ελληνική εντολή, ο Πρόεδρος των Η.Π.Α. Ούιλσον απάντησε: *«Είναι θαυμάσια όσα μου λέτε. Ο Πόντος πρέπει να γίνει ανεξάρτητος. Μίαν ψήφον έχω εις την Συνδιάσκεψιν, αλλά θα την διαθέσω υπέρ του λαού σας»*⁴².